

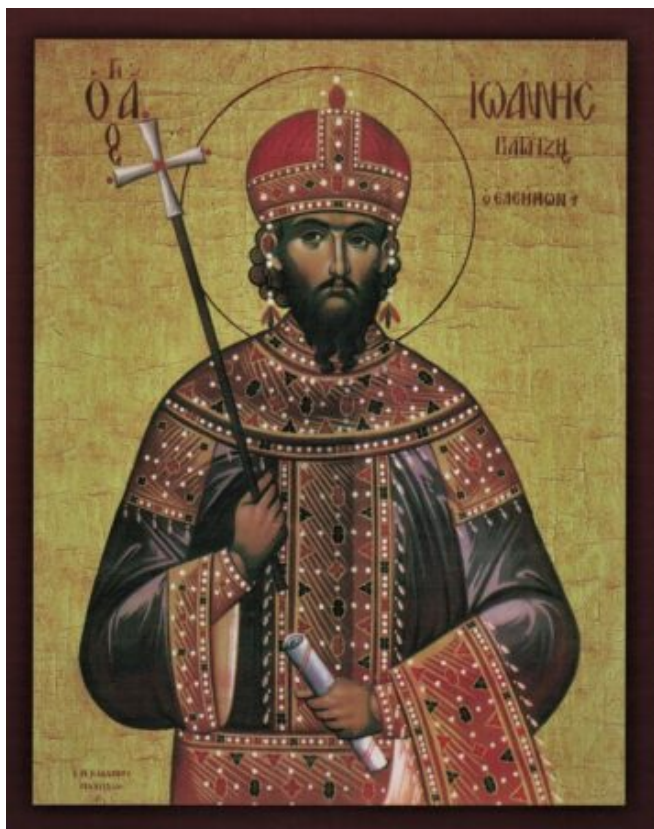
4 Νοεμβρίου 2022

Άγιος Ιωάννης Βατάτζης, ο βασιλεύς, Έκαμε πολλά, σπουδαία και ωφέλιμα έργα!

[Ορθοδοξία](#) / [Αγιολογία](#)

†[Αρχιμανδρίτης Ανανίας Κουστένης](#)

(Επιμέλεια Στέλιος Κούκος)

Άγιος Ιωάννης Βατάτζης, ο βασιλεύς και ελεήμων

[...] Σήμερα θα αναφερθούμε, όσο γίνεται, στη ζωή και το έργο ενός αγίου βασιλέως του Βυζαντίου, ενός αγίου αυτοκράτορος. Προηγουμένως, ερχόμενος προς τα δω, πέρασα κι από τον δρόμο του. Είναι ο άγιος Ιωάννης Βατάτζης, Δούκας, ο βασιλεύς και ελεήμων.

Εορτάζει [...], τέσσερις του μηνός Νοεμβρίου. Ήταν αυτοκράτορας στη λεγόμενη αυτοκρατορία της Νίκαιας. Από τους επιφανέστερους. Όντως υπήρξε μεγάλη μορφή, κι έκαμε πολλά και μεγάλα και σπουδαία και ωφέλιμα έργα για την εκκλησία και τον λαό της, αλλά και για άλλους πολλούς.

Κατήγετο από τη Θράκη, από την ένδοξη οικογένεια των Δουκών, τη θρυλική αυτή οικογένεια, της οποίας πολλά μέλη υπήρξαν ήρωες και πέρασαν τα ηρωικά τους κατορθώματα στο Ακριτικό Έπος Διγενής Ακρίτας κ.λπ. Προήρχετο από τη Θράκη, από το Διδυμότειχο κι είχε κάποιο θείο στη Νίκαια, όταν αυτοκράτωρ εκεί ήταν ο Θεόδωρος ο Α΄ ο Λάσκαρης.

Και πήγε κοντά στον αυτοκράτορα, είχε δε μάλιστα ωραίους τρόπους. Ευγενικούς και υπέροχους τρόπους. Και προπαντός ταπεινοφροσύνη, πραότητα και αγάπη. Και είλκυσε την εύνοια του αυτοκράτορος, του έδωσε εκείνος αξίωμα και έβλεπε ότι ο Ιωάννης ήτο όντως μία σπουδαία προσωπικότητας.

Είχε δύναμη, είχε χάρη, είχε σύνεση, είχε πολλά και μεγάλα προτερήματα. Και όταν κόντευε να κοιμηθεί και να αναχωρήσει ο Θεόδωρος ο Α΄ από την μάταιη αυτή πλάση για την αιώνια ζωή και πατρίδα μας, αντί να αφήσει τη βασιλεία, τη διαδοχή, στον αδελφό του, γιατί δεν είχε άρρενα τέκνα, τι έκανε; Την άφησε στον επί θυγατρί γαμβρόν, τον Ιωάννη Δούκα Βατάτζη, γιατί εκείνον έκρινε άξιον.

Αυτή είναι η αξιοκρατία. Σου λέει: «Τα αδέρφια μου δεν έχουν την ικανότητα του Ιωάννου». Και κάνει λοιπόν τον γαμβρό του, τι; Αυτοκράτορα. Βασιλέα. Και απέδωσε πολλά ο Ιωάννης.

Ο καιροί και τότε, όπως και τώρα, ήσαν δύσκολοι. Η Δύση κατόρθωσε σχεδόν να διαλύσει τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, ένεκα των δικών μας αδυναμιών και μικροτήτων και φιλοδοξιών κακών. Έφτασε ο αυτοκράτωρ του Βυζαντίου να καλέσει τους Σταυροφόρους της Δ΄ Σταυροφορίας να τον βοηθήσουν να πάρει ξανά τον θρόνο του από κείνον που του τον πήρε, – δεν θέλω να λέω ονόματα, γνωστά είναι.

Και έφερε τους Σταυροφόρους στη Βασιλεύουσα, τους άνοιξε και την πόρτα... «Περάστε κύριοι Σταυροφόροι». Ε, αυτό περίμεναν αυτοί. Εμείς κατηγορούμε πολλές φορές τους ξένους. Οι ξένοι καλά κάνουν, και τώρα και πάντοτε. Κάνουν δουλειά τους. Εμείς οι Έλληνες, οι πατριώται Έλληνες, οι κάτοικοι αυτής εδώ της χώρας τι κάνομε; Εμείς φταίμε πολλές φορές, γι' αυτό οι κοσμικοί κρίνουν τους άλλους, η Εκκλησία τι κάνει; Αυτοκριτική, και περισσότερο έχει αυτομεμψία.

Μας κατάλαβαν λοιπόν οι Δυτικοί ότι είμαστε τελείως αδύνατοι και μας επετέθησαν και διέλυσαν τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, σχεδόν τη διέλυσαν. Αλλά ανέλαβε με την αυτοκρατορία της Νίκαιας. Και μάλιστα, κυρίως και κατεξοχήν στα χέρια του Ιωάννη Βατάτζη Δούκα, του Ελεήμονος. Και εμεγαλούργησε.

Μπόρεσε εκείνος και κράτησε λεπτές ισορροπίες ανάμεσα σε τόσους εχθρούς και πολεμίους. Τι αναστατώσεις και τι καταστροφές, και τι πράγματα αντίθετα κυριαρχούσαν στην ατμόσφαιρα της παγκόσμιας σκηνης της εποχής εκείνης. Και μπόρεσε ο Ιωάννης, άλλοτε με πολέμους, σπάνια έκανε πόλεμο, όταν έκρινε ότι ήτο απολύτως απαραίτητος. Δεν ήθελε να σκοτώνονται έτσι οι άνθρωποι είκη και ως έτυχε και για το παραμικρό.

Έκανε μόνο, όταν ήτο απόλυτος ανάγκη και αφού όλα τα άλλα μέσα και οι τρόποι δεν τελεσφορούσαν. Και κατόρθωσε και με επιγαμίες και με πρεσβείες και με υποσχέσεις και με φιλίες και με φοβέρες και με καλολογίες και με ό,τιδήποτε να κρατά λεπτές ισορροπίες και απέναντι στους Φράγκους και Λατίνους, και απέναντι στους Τούρκους και απέναντι στο Δεσποτάτο το Ελληνικό της Ηπείρου, και απέναντι των φοβερών Βουλγάρων...

Άγιος Ιωάννης Βατάτζης, ο βασιλεύς και ελεήμων.

Κρατούσε, λοιπόν, τέτοιες ισορροπίες, είχε λοιπόν ικανότητες μεγάλες ο Ιωάννης, και προπαντός πίστη στον Θεό βαθύτατη και αγάπη και στοργή μεγάλη για τον λαό, για τους ανθρώπους. Αφού έλεγε κάποια φορά στον υιό του Θεόδωρο τον Β', τον Λάσκαρη Δούκα Βατάτζη, τι του έλεγε; «Ο Θεός παιδί μου, μας έδωσε τους ανθρώπους να τους προστατεύουμε και όχι να τους χρησιμοποιούμε και να τους εκμεταλλευόμεθα».

Και δεν ηνέχετο κατά κανέναν τρόπο να γίνεται εκμετάλλευσις ανθρώπου από άνθρωπον, - θυμηθείτε τους πολιτικούς μας - δεν ηνείχετο να γίνεται εκμετάλλευσις ανθρώπου από άνθρωπον, και με νόμο και με την πειθώ του, και με τη δύναμή του, τι έκανε; Επήρε από τους γαιοκτήμονες και τους αριστοκράτες κινητή και ακίνητη περιουσία, από τους έχοντας και κατέχοντας δηλαδή, αφού τους άφησε όση εχρειάζετο για να μπορούν να περάσουν άνετα.

Αυτό είναι σοσιαλισμός και κομμουνισμός και λεβεντιά, και χριστιανοσύνη, και αγάπη έμπρακτη. «Το ημών περίσσευμα εις το εκείνων υστέρημα», που λέει ο Μέγας Πάυλος, «ίνα γένηται ισότης». Και είχαν όλοι οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας, όχι μόνο οι ορθόδοξοι, όλοι οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας του είχαν κλήρον, είχαν μερίδα γης και την καλλιεργούσαν και ζούσαν, και δεν υπήρχε πτωχός και πένης, αναγκεμένος και δυσκολεμένος.

Κι αν επαρουσιάζετο κάτι τέτοιο, αμέσως ο αυτοκράτορ έτρεχε και τακτοποιούσε την αδικία προσωπικά παρακαλώ.

Και κάτι άλλο, και δω θυμάμαι τον ομώνυμό του Ιωάννη Καποδίστρια, δεν έπαιρνε λεπτά από το κράτος, ούτε για έξοδα παραστάσεως, ούτε διά μισθόν ούτε για τίποτε άλλο. Όχι μόνο δεν έπαιρνε για τον εαυτό του αλλά και για τους της αυλής. Τι έκανε; Καλλιεργούσε τα κτήματά του. Ό,τι έκαναν και οι άλλοι. Καλλιεργούσε τα κτήματά του. Και πήγαινε μάλιστα και ο ίδιος, όταν είχε ευκαιρία, και έσπερνε και θέριζε και αλώνιζε, - α, ρε Ιωάννη λεβέντη! -. Πώς μετά ο λαός να μην έρχεται από κοντά του; Πώς να μην τον μιμούνται; Πώς να μην τον ακούν; Πώς να μην τον αγαπούν; Και πώς να μην θυσιάζονται για κείνον;

Αλλά τώρα τα ξεχάσαμε όλα, αδελφοί μου. Διαγράφουμε και την ιστορία μας, χαλάμε και τη γλώσσα μας. Δεν φταίνει οι ξένοι, δεν έχω τίποτα με τους ξένους. Οι ξένοι μαγκιά τους. Και τώρα που διαχώρισαν τον εαυτό τους απ' την Ελλάδα, καλά κάνανε. Καλά κάνανε.

Άλλωστε είμαστε διαφορετικοί. Η Ελλάδα δεν ανήκει ούτε στην Ανατολή ούτε στη Δύση. Είναι το μεταίχμιο. Ανήκει στην Ελλάδα. «Η Ελλάδα στους Έλληνες», που έλεγε ο μακαρίτης ο Παπανδρέου. Βεβαίως.

Είναι ιδιότυπη χώρα και χώρος, και πνευματικός χώρος, και γεωγραφικός, η Ελλάς. Βεβαίως. Και έχει αυτή τη χάρη. Έχει αυτό το μεγαλείο. Και γι' αυτό ακριβώς είναι σ' αυτή τη θέση, την ξεχωριστή θέση. «Η Ελλάδα στους Έλληνες». Και χρειάζεται λοιπόν εδώ να τα παρατηρούμε βαθύτερα τα πράγματα. Έτσι.

Έδωσε λοιπόν μερίδα γης σε όλους. Είχαν όλοι. Και με νόμους ακόμη επέβαλε και άλλα πράγματα. Απαγόρευσε να αγοράζουν από το εξωτερικό είδη πολυτελείας. Πόσα σήμερα είδη πολυτελείας, και περιττά μάλιστα, δεν φέρνομε από το εξωτερικό και δεν δαπανούμε τόσα χρήματα τζάμπα. Αγόραζαν μόνο τις πρώτες ύλες, και κατασκεύαζαν με τις βιοτεχνίες και τις βιομηχανίες της εποχής τα προϊόντα που εχρειάζοντο. Και έλεγε: «Εγώ δεν μπορώ να σας ορίσω πόσο θα ξοδέψετε ή όχι. Έχω όμως ένα πράγμα να σας παρακαλέσω. Να σας παρακαλέσω να μην ξοδεύετε τζάμπα πράγματα. Να αποφεύγετε τα περιττά. Να κάνετε

οικονομία. Να χρησιμοποιείτε τα δώρα του Θεού με φειδώ...».

Και δω ενθυμούμεθα το θαύμα του χορτασμού των πεντακισχιλίων στην έρημο απ' τον Χριστό μας, που είπε στο τέλος να μαζέψουν τα περισσεύοντα κλάσματα, «ίνα μη τι απόληται». Για να μη χαθεί τίποτε. Για να μην πάει χαμένο τίποτε. Έτσι είναι. Και ο Θεός μας έδωσε την κτίση, τη δημιουργία, να κάνουμε χρήση και όχι κατάχρηση. Να την εργαζόμεθα άλλα και να την φυλάσσομε. Αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό και πάρα πολύ σπουδαίο και ωραίο.

Έκαμε, λοιπόν, αγώνα μεγάλο για τον λαό ο Ιωάννης Βατάτζης Δούκας και κείνοι τον ελάτρευαν, τον αγαπούσαν. Και εργαζότανε στα χωράφια και ο ίδιος. Και έτσι λοιπόν δεν είχε έξοδα περιττά. Και έδινε το καλό και ωραίο παράδειγμα. Έκτιζε εκκλησίες, ανακαίνιζε μονές κι έκαμε πολλά ευαγή ιδρύματα: πτωχοκομεία, ορφανοτροφεία, νοσοκομεία, γηροκομεία και τόσα άλλα, γιατί περίσσευαν αρκετά χρήματα, αφού είχε καλοδιοίκηση, κι αφού είχε καλή οικονομική πολιτική και δημοσιονομική πολιτική σωστή και καλή. Κι έτσι μπορούσε κι έκαμε καλά και ωφέλιμα έργα.

Είχε, όπως είπα και στην αρχή, και μεγάλη πίστη και αγάπη στον Χριστό μας. Ήτο δε ταπεινός και πράος, μιμούμενος, στο μέτρον του δυνατού, τον φιλόανθρωπο Χριστό μας που έχει πει: «Μάθετε απ' εμού ότι πράος ειμί και ταπεινός τη καρδία και ευρήσετε ανάπαυσιν τας ψυχαίς ημών».

Ήτο λοιπόν άνθρωπος αρετής και άνθρωπος αγάπης και άνθρωπος σοφίας, και προστάτευσε πολύ τις τέχνες και τα γράμματα. Είχε κοντά του μεγάλους σοφούς και σπουδαίους των τεχνών και των γραμμάτων που πολύ, πάρα πολύ τον εβοήθησαν, και εφρόντισε και την εκπαίδευση. Την έβαλε σε υγιείς βάσεις, επάνω στον Θεό, μέσα στην άγια Εκκλησία. Την εστήριξε στην αρετή και στη Χάρη, και μετά στη σοφία και στη γνώση.

Κι έβγαιναν άνθρωποι του Θεού, άνθρωποι πεπαιδευμένοι, άνθρωποι ενάρετοι, άνθρωποι σοφοί, γιατί η Παιδεία είναι η βάση της κοινωνίας. Τι μαθαίνει ο νέος άνθρωπος; Ν' αγαπά τον Θεό, ν' αγαπά την πατρίδα, ν' αγαπά τους ανθρώπους, να εργάζεται, να είναι ενάρετος, να μαθαίνει και τη γνώση και να την κάνει πράξη στη ζωή του. Τα έκαμε λοιπόν αυτά, υπερασπίστηκε και φρόντισε την παιδεία ο Ιωάννης.

Εφρόντιζε δε και τον στρατό. Προσπαθούσε, ει δυνατόν, να έχει Έλληνες στρατιώτες, να τους εμπνέει και να αφήσει τους μισθοφόρους. Αυτό ήταν σπουδαίο και δύσκολο. Το κατάφερε όμως ο Ιωάννης, διότι ήτο τύπος και υπογραμμός ο ίδιος και γι' αυτό επέτυχε πάρα πολλά.

Συνέχεια εδώ: <http://www.pemptousia.gr/?p=326258>

Απόσπασμα από το βιβλίο του μακαριστού Αρχιμανδρίτη Ανανία Κουστένη, «Βυζαντινοί λόγοι», των εκδόσεων Ακτή, Λευκωσία 2004.

<https://bit.ly/3UsOm0q>